

بررسی و تبیین الگوهای مدیریتی امام خمینی (ره) در مقالات فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی با استفاده از روش تحلیل محتوا

حسین مؤمنی

دانشجوی دکتری قرآن و مدیریت، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران.

moumeniabh@gmail.com

چکیده

اهل علم از امام خمینی (رحمة الله علیه) با عناوینی چون بت‌شکن قرن، تبیین‌کننده اسلام حقیقی، انقلابی بی‌نظیر و فریادرس مظلومان یاد کرده‌اند، که هر یک نشان‌دهنده نبوغ، خلاقیت و ابتکار ایشان در راستای دگرگونی فرهنگ، باورها و ساختار جامعه و رهبری برای پایه‌گذاری یک پارادایم و ایدئولوژی نوین است؛ بنابراین، می‌توان گفت ایشان توسعه‌دهنده مدیریت با رویکرد دین‌مبین اسلام در عرصه یک انقلاب بزرگ، احیاگر اسلام و تحول‌آفرین در جامعه هستند که الگوی مدیریتی آن حضرت چراغ راه مدیران مسلمان خواهد بود. پژوهش حاضر الگوی مدیریتی امام خمینی (رحمة الله علیه) را، که در تعدادی از مقالات پژوهشنامه انقلاب اسلامی با موضوع ایشان نوشته شده است، با استفاده از روش تحلیل محتوا مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که امام خمینی (رحمة الله علیه)، از جمله اولین صاحب‌نظران مدیریت اسلامی در عصر حاضرند که دارای ۲۷ الگوی مدیریتی بودند که در قالب ده مقوله و زیرمجموعه پنج وظیفه مدیریتی، که به‌عنوان ابعاد این نوشتار است، مورد تأیید قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: مدیریت اسلامی، الگوی مدیریتی، امام خمینی (رحمة الله علیه).

مقدمه و طرح مسئله

عنوان‌هایی نظیر تنورسیسین بزرگ، صاحب‌نظر برجسته، تحلیلگر سیاسی فوق‌العاده، استراتژیست بلندپایه، آینده‌نگر قوی، جهان‌بین منحصر به فرد، ژرف‌نگر و غیرقابل پیش‌بینی بخشی از عناوینی است که شخصیت‌های ایشان در راستای دگرگونی فرهنگ، باورها و ساختار جامعه و رهبری برای نبوغ، خلاقیت و ابتکار ایشان در عرصه‌ی یک انقلاب بزرگ، احیاگر اسلام و تحول‌آفرین در پایه‌گذاری یک پارادایم و ایدئولوژی نوین است. با این وصف می‌توان گفت ایشان توسعه‌دهنده مدیریت با رویکرد دین‌مبین اسلام در عرصه‌ی یک انقلاب بزرگ، احیاگر اسلام و تحول‌آفرین در جامعه هستند. تحقیق حاضر الگوی مدیریتی امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) را در تعدادی از مقالات پژوهشنامه انقلاب اسلامی، که با موضوع ایشان نوشته شده، گردآوری کرده است. پرسش و مسئله مطرح در تحقیق حاضر این است که از منظر مقالات موردنظر، امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) چه ویژگی یا الگویی در عرصه مدیریت اسلامی داشته است؟ برای رسیدن به پاسخ سؤال مطرح شده این مقالات تحلیل محتوایی می‌شود و با توجه به رویکرد دینی، عرفانی، تجدیدگرایی و علمی امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) داده‌ها در قالب پنج وظیفه مدیریتی (برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، به‌کارگیری، هدایت و نظارت) گردآوری، تجزیه و تحلیل می‌شوند و یافته‌های موردنظر به دست می‌آید.

مبانی نظری تحقیق

پژوهشنامه انقلاب اسلامی: فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی با رتبه علمی پژوهشی و صاحب امتیازی دانشگاه بوعلی سینا در همدان است. حوزه علمی این فصلنامه مبانی نظری انقلاب اسلامی، اندیشه‌های سیاسی بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران و مباحث روز مرتبط با انقلاب اسلامی است.

ارزیابی مقالات (جامعه آماری تحقیق) از حیث موضوع

جدول ۱. تبیین مقالات از حیث موضوع					
ردیف	موضوع	فراوانی صفحه	درصد صفحه	فراوانی مقاله	درصد مقاله
۱	اندیشه امام خمینی	۳۰۹	۳۲/۶۹	۱۵	۳۲/۶۰
۲	دین	۱۶۱	۱۷/۰۳	۸	۱۷/۳۹
۳	جامعه	۱۵۹	۱۶/۸۲	۸	۱۷/۳۹
۴	سیاست	۱۲۹	۱۳/۶۵	۶	۱۳/۰۴

۵	دیگر	۱۲۰	۱۲/۶۹	۵	۱۰/۸۶
۶	مدیریت	۸۷	۹/۲۰	۴	۸/۶۹

تعریف مدیریت: فراگرد به‌کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی بر مبنای یک نظام ارزشی پذیرفته شده است که از طریق برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل عملیات برای دستیابی به اهداف تعیین‌شده صورت می‌گیرد (رضائیان، ۱۳۸۷: ص ۸). مدیریت به معنی انجام‌دادن کارها به‌وسیله و از طریق دیگران است (امیرکبیری، ۱۳۸۹: ص ۱۲). هدف همه مدیران یکسان است: ایجاد یک مازاد. مدیریت‌کردن به بهره‌وری توجه دارد که شامل اثربخشی و کارایی می‌شود (مشفق، ۲۰۰۸: ص ۱). وظایف مدیریت عبارت است از برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، به‌کارگماری، هدایت و نظارت (شریفی میلانی، ۱۳۸۹: ص ۱۸). در جدول زیر وظایف مدیریت به‌صورت مختصر توضیح داده شده است.

جدول ۲. شرح وظایف مدیریت		
ردیف	وظایف مدیریت	توضیحات
۱	برنامه‌ریزی	برنامه‌ریزی شامل پیش‌بینی عملیات و تعیین روش‌ها و مسیرهای دستیابی و اجرای آن‌ها به منظور دستیابی به اهداف اصلی سازمان است.
۲	سازمان‌دهی	در سازمان‌دهی، مدیر منابع سازمان (انسانی، مالی، تجهیزات و غیره) را به مؤثرترین شکل ممکن کنار هم به‌کار می‌گیرد تا به اهداف تعریف‌شده دست پیدا کند.
۳	به‌کارگماری	به‌کارگماری یعنی استخدام و به‌کارگیری نیروی انسانی مناسب پست‌ها و مشاغل سازمانی که در مرحله سازمان‌دهی تعریف شده‌اند.
۴	هدایت و رهبری	با هنر رهبری افراد همواره در تلاش هستند تا فعالیت‌های تعریف‌شده را با انگیزه و علاقه و به بهترین وجه به انجام برسانند.
۵	کنترل و نظارت	مدیر به کمک کنترل نسبت به نحوه تحقق اهداف و انجام فعالیت‌ها آگاهی می‌یابد و می‌تواند به کشف انحرافات و اصلاح آن‌ها اقدام کند.

تعریف نوآوری و خلاقیت: فراگرد خلاقیت عبارت است از هر نوع فراگرد تفکری که مسئله‌ای را به‌طور مفید و بدیع حل کند؛ توانایی ربط‌دادن و وصل کردن موضوع‌ها، صرف‌نظر از اینکه در چه حوزه یا زمینه‌ای انجام گیرد، از مبانی بهره‌گیری خلاق از ذهن است؛ در یک جمع‌بندی می‌توان گفت خلاقیت عبارت است از به‌کارگیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یک فکر یا مفهوم جدید. نوآوری فراگرد ایجاد فکرهای جدید و تبدیل آن‌ها به عمل و کاربردهای سودمند است (رضائیان، ۱۳۸۷: ص ۱۰۲). فرایند نوآوری را می‌توان براساس تجزیه و تحلیل ادبیات علمی سازمان‌یافته و کنترل‌شده به‌عنوان دنباله‌ای از فعالیت‌هایی در نظر گرفت که ورودی‌ها را به شکل ایده‌های نوآوری

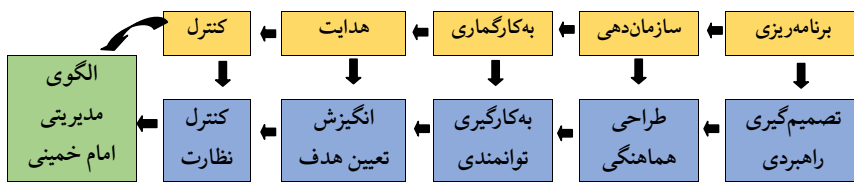
به خروجی تبدیل می‌کند (Elsevier, 2015: P 5).

اساس مدیریت اسلامی (خودمدیریتی): مدیریت بر خویشتن، ایجاد حالتی است در درون فرد که بدون دخالت عامل خارجی او را به انجام وظایفش متمایل می‌کند. هدفی که در خودکنترلی دنبال می‌شود ارائه یک شخصیت سالم است که به بلوغ فکری رسیده است و در برابر انواع مشکلات از خود مقاومت نشان می‌دهد. خودمدیریتی افراد را قادر می‌کند تا انتخاب‌های آگاهانه داشته باشند و دیدگاه‌های جدید را با مهارت‌های عمومی انطباق دهند و در صورت بروز مشکلات جدید به کار ببرند (Ministry of Health, 2016, p 10) رفتارها، احساسات و تحریکات ناخوشایند را هدایت و آرامش خود را در بحران‌ها کنترل کنند و انعطاف‌پذیری با چالش‌ها را از خود نشان دهند (Harrison, 2018: P 2). استراتژی‌های خودمدیریتی به ساختن محیط کار کمک می‌کند و انگیزه‌ها را افزایش می‌دهد و رفتارهایی را که به دستیابی به استانداردهای عملکرد کمک می‌کنند تسهیل می‌بخشند (Gomez, 2017: P 20). در خودمدیریتی فرد برای نظارت کردن از مستندات استفاده می‌کند و به دنبال ارزیابی و تقویت رفتارهای خود است (Lawrence, 2016: P 1).

خصوصیات یک مدیر شایسته در قرآن

۱. ایمان به خدا: «أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ» (بقره: ۲۸۵).
۲. دلسوزی: «فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسِكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا» (کهف: ۶).
۳. عشق به کار: «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ» (توبه: ۱۲۸).
۴. خیرخواهی: «أَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ» (اعراف: ۶۸).
۵. شایستگی: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ» (بقره: ۲۴۷).
۶. امانت‌داری: «اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ» (قصص: ۲۶).
۷. سعه صدر: «قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي» (نمل: ۴۰).
۸. قاطعیت: «فَتَّبِعُوا الَّذِينَ آمَنُوا» (انفال: ۱۲).
۹. قانون‌مداری: «مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ» (مائده: ۵۰).
۱۰. مشورت: «شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ» (آل عمران: ۱۵۹).
۱۱. همکاریان صالح: «اجْعَلْ لِي وِزِيرًا مِّنْ أَهْلِي، هَارُونَ أَخِي» (طه: ۲۹-۳۰).
۱۲. اقدام به موقع: «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا» (بقره: ۱۴۸).

۱۳. گفتار صادق: «إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا» (مریم: ۴۱).
۱۴. موفقیت در امتحان‌ها: «إِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ» (بقره: ۱۲۴).
۱۵. با اخلاص: «إِنَّهُ كَانَ مُخْلِصًا» (مریم: ۵۱).
۱۶. با بصیرت: «أَذْكَرُ عِبَادَنَا... أَوْلَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ» (ص: ۴۵).
۱۷. صابر: «إِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ» (انبیاء: ۸۵).
۱۸. علم و دانش: «لَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» (یوسف: ۲۲)؛ «أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ» (نساء: ۱۱۳) (علی‌جانی، ۱۳۸۸: ص ۷۶).
- مدل مفهومی تحقیق: مدل مفهومی حاصل بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات کلی درباره موضوع تحقیق است که جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل و نتیجه‌گیری داده‌ها براساس آن انجام می‌گیرد.

نمودار ۱. مدل مفهومی

پیشینه تحقیق

با بررسی و تحقیقاتی که انجام شد، پژوهشی مشابه، که کل عنوان تحقیق را شامل شود، به دست نیامد؛ ولی تحقیقاتی که به قسمتی از موضوع پرداخته است بسیار است که به‌طور نمونه در جدول زیر هفت مورد نمایش داده شده است.

جدول ۳. بیان پیشینه تحقیق				
ردیف	عنوان	نویسنده	زمان	توضیحات
۱	امام خمینی (رحمة‌الله علیه) و مدیریت توسعه	محمد مرقمی	۱۳۹۰	مجله مدیریت دولتی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، دوره ۳، شماره ۸.
۲	امام خمینی (رحمة‌الله علیه) و مدیریت تحولات سه دهه اخیر جهان	علی اکبر عالمیان	۱۳۹۲	مجله فرهنگ پویا، شماره ۴
۳	امام خمینی (رحمة‌الله علیه) و مدیریت بحران	حسین اخوان علوی	۱۳۹۱	مجله مدیریت در دانشگاه‌های اسلامی، شماره ۴
۴	سیره عملی امام خمینی در مدیریت	فرحناز جوادزاده	۱۳۷۸	مجله حضور، شماره ۲۹

۵	اصول، خط‌مشی و تاکتیک‌های امام خمینی (رحمة‌الله علیه) در رهبری قیام	علیرضا شجاعی زند	۱۳۹۶	کنگره تبیین انقلاب اسلامی-ایدئولوژی رهبری و فرایند انقلاب اسلامی، جلد ۲: ص ۹۵
۶	بنیادهای مدیریت و رهبری در اندیشه و عمل امام خمینی (رحمة‌الله علیه)	محمد حسن شفیعیان	۱۳۹۷	مجموعه مقالات نهمین سمینار بررسی سیره نظری و عملی حضرت امام خمینی (رحمة‌الله علیه): ص ۹۱

روش تحقیق

تحقیق یک فعالیت سیستماتیک است که می‌تواند به تجزیه و تحلیل و ثبت عینی و نظام‌مند مشاهدات کنترل‌شده پردازد؛ این کار به پروراندن قوانین کلی، اصول، نظریه‌ها و پیش‌بینی و کنترل نهایی رویدادها منجر می‌شود (فرهنگی و صفرزاده، ۱۳۸۵: ص ۱۰۹). پژوهش حاضر درصدد دستیابی به شناخت الگوی مدیریتی امام خمینی (رحمة‌الله علیه) در مقالات موردنظر است. پژوهش حاضر شاخصه‌های منابع انسانی را از نظر قرآن بررسی و تحلیل کرده است. این تحقیق براساس هدف از نوع کاربردی، برحسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحلیلی توصیفی است، اگر موضوعی به صورت علمی مورد پژوهش قرار گیرد، یکی از راه‌های آن توصیفی است؛ یعنی محقق به دنبال چگونگی بودن موضوع است و می‌خواهد بداند پدیده، متغیر، شیء یا مطلب چگونه است (حافظ‌نیا، ۱۳۸۴: ص ۲۳۲). در فرایند این تحقیق اطلاعات به صورت کیفی بر مبنای مطالعه و فیش‌برداری از اسناد کتابخانه‌ای، اعم از فیزیکی و دیجیتالی تهیه شده و در این زمینه به کتاب‌هایی مثل قرآن، تفسیر، مدیریت، منابع انسانی و سرمایه انسانی و مقالات مرتبط با موضوع مراجعه شده است. از بین منابعی که مورد مطالعه قرار گرفت از مطالب ۱۰ منبع انگلیسی و ۴۰ منبع فارسی استفاده شده است.

روش تحلیل، فن تحلیل پژوهش تحلیل محتوای کیفی از نوع قیاسی است. از تحلیل محتوای قیاسی زمانی استفاده می‌شود که محقق قصد سنجیدن یک نظریه با داده‌های موجود را داشته باشد و متن موردنظر به صورت کیفی تحلیل شود (مؤمنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲: ص ۲۵). از تحلیل کمی نیز در حد به دست آمدن فراوانی استفاده شده است؛ بنابراین، می‌توان گفت با توجه به کمبود هر یک از روش‌های کمی و کیفی از روش تحقیق آمیخته استفاده شده است. طرح‌های تحقیق آمیخته را به سه دسته به هم تنیده، تشریحی و اکتشافی تقسیم کرده‌اند، ولی از آنجا که در توالی گردآوری داده‌ها ابتدا داده‌های کیفی و سپس داده‌های کمی گردآوری می‌شود، داده‌های کیفی اهمیت بیشتری دارد (شیعه‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ص ۱۵). تحلیل محتوا مرحله‌ای از جمع‌آوری

اطلاعات است که در آن محتوای ارتباطات از طریق به‌کارگیری عینی و منظم قواعد مقوله‌بندی می‌شوند و به اطلاعاتی که می‌توانند خلاصه و با هم مقایسه شوند، تغییر شکل می‌یابد (هولستی، ۱۳۸۰: ص ۱۳). کریپندورف^۱ تحلیل محتوا را به‌عنوان نوعی فن پژوهشی برای ایجاد مراجع معتبر و تکرارپذیری از داده‌های متون تعریف می‌کند (دانایی فرد و دیگران، ۱۳۸۳: ص ۲۳). برای جمع‌آوری داده‌ها چهار نوع ابزار وجود دارد: بررسی اسناد، مشاهده، مصاحبه و پرسش‌نامه که نوع این ابزارها تابع عوامل گوناگونی از جمله ماهیت و روش تحقیق است (خاکی، ۱۳۷۸: ص ۲۳۹). برای تحلیل داده‌ها، با تکیه بر روش تحلیل محتوا، از روش کدگذاری سه‌مرحله‌ای، که در زمره روش‌های تحلیل داده‌های کیفی به‌شمار می‌آید، استفاده شده است. در این روش در ابتدای کدگذاری، تلاش می‌شود که مقوله‌ها از طریق کدگذاری مرتبه اول مشخص شود و طی کدگذاری مرتبه دوم، مقوله‌ها به یکدیگر مرتبط و مفاهیم به‌صورت یکپارچه استخراج می‌شوند (استیری و شریفی، ۱۳۹۵: ص ۹۸). مهم‌ترین مرحله روش تحلیل محتوای کیفی استنباط است که براساس آن رابطه مفاهیم با یکدیگر مشخص می‌شود (مؤمنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲: ص ۲۷)؛ در این مرحله داده‌های کدگذاری‌شده مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصه‌های تحقیق به‌دست آمده و فراوانی داده‌ها ذکر می‌شود.

در تحقیقی که از روش تحلیل محتوا استفاده می‌شود باید حداقل شش مرحله زیر انجام شود:

۱. مشخص کردن مسئله پژوهش، ۲. تدوین سؤالات و اهداف، ۳. تعریف و مشخص کردن متغیرها، ۴. نمونه‌گیری و انتخاب واحدهای تحلیل و زمینه، ۵. کدگذاری و مقوله‌بندی و ۶. تحلیل و استنباط نتایج و گزارش (مؤمنی‌راد و همکاران، ۱۳۹۲: ص ۱۳؛ کریپندورف، ۱۳۸۶: ص ۶۷؛ سلیمی، ۱۳۹۷: ص ۷۸)، که فرایند تحقیق حاضر مطابق این شش مرحله بوده است.

روایی و پایایی: روایی در تحقیقات به این معنی است که وسیله اندازه‌گیری بتواند خصیصه و ویژگی موردنظر را اندازه بگیرد (خاکی، ۱۳۷۸: ص ۲۸۸) یا در آن به این سؤال پاسخ داده می‌شود که آیا ابزار اندازه‌گیری آنچه را که تصور اندازه‌گیری‌اش را دارد، اندازه می‌گیرد یا خیر؟ (یوسف‌نژاد، ۱۳۹۱: ص ۲۶). برای روایی بهتر در این تحقیق نگارنده سنجه‌های تحقیق را با توجه به مبانی نظری و اصول موضوعه پژوهش ابتدا از منابع مختلف جمع‌آوری کرده و بعد با نظرخواهی از خبرگان اتقان هر یک از آن‌ها را به‌دست آورده است؛ سپس داده‌ها با روش مذکور مورد تجزیه و

1. Krippendorff

تحلیل قرار گرفته است. یک آزمون زمانی دارای پایایی است که نمره‌های مشاهده و نمره‌های واقعی آن دارای همبستگی بالایی باشند (خاکی، ۱۳۷۸: ص ۲۹۱). اعتبار محتوا غالباً تکیه‌گاه روش تحلیل محتوا بوده است که از طریق قضاوت آگاهانه پژوهشگر به دست می‌آید (هولستی، ۱۳۸۰: ص ۲۲۱). در تحلیل محتوا پایایی یعنی اینکه اگر کدگذاران مختلف دستورالعمل کدگذاری را در مورد یک محتوا به کار ببرند، باید به نتیجه واحدی برسند، اما زمانی که رمزگذار فقط یک نفر است، تحلیلگر پایایی کدگذاری را نسبت به خودش در دو زمان آزمون می‌کند (فروتی، ۱۳۸۷: ص ۱۳۳). در این تحقیق نگارنده رمزگذاری را چند مرتبه تکرار کرده است که پایایی خوبی از آن انتظار می‌رود.

روش گردآوری داده‌ها: جامعه آماری جمعیت اصلی مجموعه اولیه مورد مطالعه در هر تحقیق است که اعضای آن حداقل در یک صفت مشترک هستند و تحقیق در آن پیرامون موضوعی خاص انجام می‌شود (نوبخت، ۱۳۹۲: ص ۵۸). جامعه آماری این تحقیق ۵۵ مقاله در فاصله زمانی زمستان ۱۳۹۰ تا تابستان ۱۳۹۷، با موضوع امام خمینی (رحمة الله علیه)، از شماره ۱ تا شماره ۲۷ مجله پژوهشنامه انقلاب اسلامی است. بعد از مطالعه اولیه، ۹ مقاله بی‌ارتباط با موضوع دانسته شد. در فرایند تحقیق ابتدا موضوع مورد تحقیق با دقت مطالعه شد که در این فرایند همه ۴۶ مقاله باقی مانده شامل ۹۴۵ صفحه مرور شد. در مرحله بعد، مقالات به سه قسمت تقسیم شدند: تعداد ۴ مقاله در ۷۴ صفحه به علت دور بودن از موضوع غیر مرتبط شناخته شد. تعداد ۱۰ مقاله در ۲۰۰ صفحه به علت اقناع داده‌ها در اولویت دوم قرار گرفت و باقی مقالات، شامل ۳۲ مقاله در ۶۷۱ صفحه، مطالعه و به صورت آزاد فیش برداری شد. در حین مطالعه و فیش برداری از مقالات این بخش معلوم شد که داده‌ها در عین نامنظم بودن و ناخواسته در یک دسته‌بندی قرار دارد، یعنی هر مقاله با توجه به موضوع خود در یک مقوله تحقیق جای می‌گیرد. همچنین، به دست آمد که این مقالات به دو دسته تقسیم شده‌اند؛ تعداد ۱۱ مقاله به صورت مستقیم از بیانات امام خمینی استفاده کرده‌اند، یعنی متن اصلی را نقل و استدلال کرده‌اند و تعداد ۲۱ مقاله مطالب را به صورت برداشت از سخنان ایشان آورده‌اند یا از نظرات کارشناسان استفاده و سپس تحلیل و استدلال کرده‌اند. در مرحله دوم تعداد ۶۱۰ فیش، که از بررسی در مرحله اول به دست آمد بود، به ترتیب در زیر مقوله‌های تحقیق قرار داده شد که نحوه کار در زیر به طور نمونه آورده شده است.

جدول ۴. نمونه‌ای از فیش برداری			
منبع	واحد تحلیل	زیرمقوله	مقوله
(د ۶، ش ۲۱): ص ۵۱-۶۷، (۱۳۹۵)	۱. امام خمینی (رحمة الله علیه): قدرت سیاسی جریانی است که در کانون هستی، یعنی خداوند، ریشه دارد.	اخلاص در عمل	تصمیم‌گیری
(د ۷، ش ۲۵): ص ۹۱-۱۱۰، (۱۳۹۶)	۲. امام خمینی (رحمة الله علیه): من به صراحت اعلام می‌کنم که ایران با تمام وجود برای احیای هویت اسلامی مسلمانان در سراسر جهان سرمایه‌گذاری می‌کند.	تحقق سلام جهانی	راهبردی
(د ۶، ش ۱۹): ص ۱۲۱-۱۴۱، (۱۳۹۵)	۳. امام خمینی (رحمة الله علیه): همه این‌ها مقدمه این است، یک هدایت به سوی خدا پیدا بشود، آن چیزی که اساس است سیر الی الله است،	برپایی دولت دینی	طراحی سازمان
(د ۷، ش ۲۴): ص ۴۹-۸۴، (۱۳۹۶)	۴. از دیدگاه امام خمینی (رحمة الله علیه) آزادی، امانت الهی، دموکراسی و حمایت از اقلیت‌ها و دیگر مسائل حقوق بشری جایگاه بالایی دارد.	ساختار باز دولتی	
(د ۷، ش ۲۲): ص ۱۴۲-۱۴۲، (۱۳۹۶)	۵. من در آینده نقشی که الان دارم، خواهم داشت؛ نقش هدایت و راهنمایی.	نقش راهنما	هماهنگی
(د ۷، ش ۲۲): ص ۹۹-۱۲۱، (۱۳۹۶)	۶. امام خمینی (رحمة الله علیه): حاکمیت مردم بر سرنوشت خویش از ضرورت‌های جمهوری اسلامی ایران است.	اعتماد متقابل	به‌کارگیری نیرو
(د ۷، ش ۲۳): ص ۴۳-۵۸، (۱۳۹۶)	۷. امام خمینی (رحمة الله علیه) بزرگ‌ترین بحران عصر حاضر را انحطاط اخلاقی سیاستمداران و حاکمان می‌داند.	اخلاق اسلامی	توانمندسازی نیرو
(د ۶، ش ۱۸): ص ۵۷-۷۵، (۱۳۹۵)	۸. راهبرد مبارزاتی امام خمینی (رحمة الله علیه) بسیج سیاسی مردم در طول انقلاب بود.	بیداری احساسات	انگیزش
(د ۴، ش ۱۵): ص ۶۵-۹۴، (۱۳۹۴)	۹. امام خمینی (رحمة الله علیه) در تمام دوران عمر به‌طور جدی بر جدایی اسلام حقیقی از اسلام‌های انحرافی و تحریف‌شده اصرار و تأکید داشتند.	تبیین اسلام ناب	تعیین اهداف
(د ۳، ش ۹): ص ۶۹-۹۰، (۱۳۹۲)	۱۰. امام خمینی (رحمة الله علیه): امپریالیست‌ها برای چپاول ذخایر زمینی سعی در فاسدکردن ذخایر انسانی دارند.	مبارزه با فرهنگ وارداتی	کنترل

۱. منظور از «د» دوره، منظور از «ش» شماره و منظور از «ص» صفحه مجله است.

نظارت	تغییر باورها	۱۱. امام خمینی (رحمة الله علیه) به وابستگی شدید نظام‌های آموزشی قبل از انقلاب، به‌ویژه دانشگاه‌ها، به غرب اشاره می‌کنند. (۶، ش ۱۹: ص ۱۶۹-۱۴۳، ۱۳۹۵)
-------	--------------	--

یافته‌های تحقیق

در این قسمت، یافته‌های تحقیق در قالب ۱۰ مقوله معرفی و هر یک توضیح داده شده است. جدول فراوانی هر کدام به‌دست آمده است و سپس هر یک از زیر مقوله‌ها تحلیل و نمونه‌ای از داده‌های آن آمده است.

« برنامه‌ریزی

۱. **تصمیم‌گیری راهبردی:** درک اهمیت تصمیمات مؤثر استراتژیک آسان است، فرایند تصمیم‌گیری برای همه شناخته‌شده است، که تقریباً در همه جنبه‌های زندگی عمومی و خصوصی ما، در سطح فردی یا کل (سازمان) کاربرد دارد. معمولاً تصور می‌شود که تمام تصمیمات منجر به نتایجی می‌شود که حداقل مسائل جاری را حل می‌کند، اما تصمیمات مؤثر نیازمند اصلاحات، درک کامل از واقعیت‌ها، محیط اجتماعی و ساختار سازمانی است و توسط رهبران ارشد گرفته می‌شود. همه ما روزانه با تصمیمات مختلف مواجه هستیم. برخی از آن‌ها کوچک هستند و پیامدهای جزئی دارند، در حالی که برخی دیگر بسیار مهم هستند (Vasilescu, 2011: p 101).

موضوع	فراوانی	درصد
تحقق اسلام جهانی	۴۱	۴۷/۶۷
ظلم‌ستیزی	۳۴	۳۹/۵۳
سیاست مبتنی بر دین	۱۱	۱۲/۷۹

تصمیم‌گیری راهبردی یکی از وظایف برنامه‌ریزی مدیر است. امام خمینی (رحمة الله علیه) به‌عنوان یک مدیر مسلمان الگوهای راهبردی زیادی دارند که در این نوشتار سه‌گویه ذکر شده است که به‌ترتیب فراوانی توضیح داده می‌شود.

- **تحقق اسلام جهانی:** یکی از برنامه‌های بلندمدت امام خمینی (رحمة الله علیه)، گسترش اسلام در سرتاسر جهان است، در بیانات ایشان این مطلب به‌طور نمونه چنین آمده است. «در دیدگاه امام خمینی (رحمة الله علیه)، مهم‌ترین دستور کار تلاش برای همگرایی و وحدت میان

کشورهای اسلامی و تشکیل جامعه واحد جهانی اسلام است».

- **ظلم‌ستیزی:** بیزاری از ظالم و دستگیری از مظلوم آرزویی است که امام خمینی (رحمة الله علیه) برای رسیدن به آن لحظه شماری می‌کردند، در گفتارهای ایشان این مطلب به‌طور نمونه چنین آمده است که امام خمینی (رحمة الله علیه) «ریشه‌های اصلی بحران‌های ایران را در استعمار، استبداد پهلوی، ملی‌گرایی افراطی، سکولاریسم، غرب‌زدگی و مصرف‌گرایی می‌دانستند».

- **سیاست مبتنی بر دین:** سیاست مبتنی بر دین و دین سیاسی از باورهایی است که کمتر کسی به آن پرداخته است، امام خمینی (رحمة الله علیه) این پندار را به واقعیت تبدیل کردند. به‌طور نمونه، این مطلب در سخنان ایشان چنین آمده است. «نظر امام خمینی (رحمة الله علیه) این بود که تشکیل حکومت برای اجرای قوانین اسلامی است و در دولت اسلامی کسی حق ندارد آزادی انسانی را از او سلب کند».

۲. **تصمیم‌گیری:** تصمیم‌گیری فراگردی است که از طریق آن، راه‌حل مسئله انتخاب می‌شود. فراگرد انتخاب مشتمل بر مجموعه فعالیت‌هایی است که به‌گزینش یک راهکار، از بین مجموعه راهکارهای بدیل، منجر می‌شود؛ به عبارت دیگر، پیش‌بینی و ارزیابی راه‌حل‌های موجود و انتخاب قطعی یک راه‌حل برای رسیدن به هدف را تصمیم‌گیری می‌گویند. عمل تصمیم‌گیری در اداره امور به قدری مهم است که برخی سازمان را شبکه تصمیم و مدیریت را عمل تصمیم‌گیری تعریف کرده‌اند (مبارکی و همکاران، ۱۳۹۱: ص ۱۰).

موضوع	فراوانی	درصد
شناخت وضعیت	۳۴	۴۱٫۹۷
مجری باورهای دینی	۱۹	۲۳٫۴۵
اخلاص در عمل	۱۵	۱۸٫۵۱
تفکر بدیع دینی	۱۳	۱۶٫۰۴

تصمیم‌گیری فرایندی است که در حین برنامه‌ریزی به آن پرداخته می‌شود. امام خمینی (رحمة الله علیه)، به‌عنوان یک مدیر مسلمان تصمیم‌های مبتنی بر دین فراوانی دارند که در این تحقیق چهار زیرمقوله برای آن آمده است که به ترتیب فراوانی توضیح داده می‌شود.

- **شناخت وضعیت:** امام خمینی (رحمة الله علیه) شرایط، زمان و مکان را به‌درستی تشخیص می‌دادند و به‌خوبی از آن استفاده مثبت می‌کردند. برنامه‌های ایشان در هر زمانی مطابق همان وضعیت بود؛ به‌طور نمونه، در این باره چنین آمده است: «امام خمینی (رحمة الله علیه) در

زمانی، با شناخت وضعیت دولت در استراتژی مبارزاتی خود، استفاده از شیوه مسلحانه را بی‌فایده دانستند و به حرکت‌های مسالمت‌آمیز و استفاده از قدرت نرم روی آوردند».

- **مجری باورها دینی:** امام خمینی (رحمة الله علیه) همیشه خود را مکلف به تکلیف و موظف به وظیفه دینی می‌دانستند و تصمیمات خود را به‌عنوان مجری شریعت اسلام می‌گرفتند. به‌طور نمونه، ایشان در این باره چنین اشاره کرده است: «هر کس ادعا کند تشکیل حکومت اسلامی ضرورت ندارد، در واقع منکر ضرورت اجرای احکام اسلام شده است».

- **اخلاص در عمل:** امام خمینی (رحمة الله علیه)، همواره کارها را قربتاً الی الله انجام می‌دادند و دیگران را نیز به این امر سفارش می‌کردند. برای نمونه، در بیانات ایشان به این مطلب چنین اشاره شده است: «سلاح معنوی امام خمینی (رحمة الله علیه)، ایمان به مکتب، ایمان به خدای تبارک و تعالی و توکل به مبدأ قدرت و وحدت کلمه بود».

- **تفکر بدیع دینی:** امام خمینی (رحمة الله علیه) با قدرت درک و استدلال که داشتند، در عصر حاضر مقاصد شریعت را به‌خوبی بیان می‌کردند. برای مثال ایشان در این باره چنین بیان کرده است: «ما برای حکومت اسلامی محتاجیم تا اثبات کنیم که اسلام هم حکمتی است، اسلام هم قواعدی حکومتی دارد» و نیز بیان می‌دارد: «می‌بایست این نظام اقتصادی حول محور عدالت به چرخش درآید».

« سازمان دهی

۳. **طراحی سازمان:** سازمان‌ها برای رسیدن به اهداف تعیین‌شده به‌وجود می‌آیند. آن‌ها این کار را از طریق تلاش‌های جمعی افرادی که در آن‌ها یا با آن‌ها کار می‌کنند، انجام می‌دهند. در فرایند سازمان‌دهی، افراد تحت رهبری مدیریت، جهت طراحی، توسعه و نگهداری یک سیستم با فعالیت‌های هماهنگ، که در آن افراد و گروه‌های انسانی از طریق همکاری به اهدافی که به‌طور کلی درک و پذیرفته شده است، کار می‌کنند (Organization Design, 2019: p 403).

جدول ۷. فراوانی طراحی سازمان

درصد	فراوانی	موضوع	طراحی سازمان
۴۴	۴۴	برپایی دولت دینی	
۱۸	۱۸	نگرش جهانی	
۱۷	۱۷	ساختار باز دولتی	
۱۶	۱۶	امنیت شخصی افراد	
۵	۵	آینده‌نگری	

یکی از برنامه‌هایی که در سازمان‌دهی باید به آن پرداخته شود، طراحی سازمان است. امام خمینی (رحمة الله علیه) در این زمینه الگوی بی‌نظیری داشتند که در این پژوهش به پنج مورد اشاره شده است و هر یک به ترتیب فراوانی توضیح داده می‌شود.

- **برپایی دولت دینی:** امام خمینی (رحمة الله علیه) بر این اندیشه بودند که اگر بخواهد قوانین الهی اجرا شود و عدالت برقرار شود باید یک دولت و حکومت دینی روی کار آید. برای نمونه، در سخنان ایشان در این باره چنین آمده است: «مشروعیت حکومت از نظر امام خمینی (رحمة الله علیه) دو سویه است؛ به این معنا که مشروعیت آن مرکب از دو عنصر یعنی انتصاب الهی برای فقیه عادل و انتخاب مردم است». همچنین، ایشان بیان می‌دارد: «جز سلطنت خدایی همه سلطنت‌ها برخلاف مصلحت مردم و جور است و جز قانون خدایی همه قوانین باطل است».

- **نگرش جهانی:** دیدگاه امام خمینی (رحمة الله علیه) همواره بزرگ و جهانی است و به تحقق منافع یک ملت اکتفا ندارند، برای نمونه در بیانات ایشان در این باره چنین اشاره شده است: «امام خمینی (رحمة الله علیه) مفهوم اسلام سیاسی مبارز را در راستای هدف تأمین صلح و امنیت جهانی می‌بیند».

- **ساختار باز دولتی:** در دیدگاه امام خمینی (رحمة الله علیه)، در ساختار حکومت اسلامی فرقی بین دولت و ملت وجود ندارد؛ همه دولت و همه ملت هستند، ایشان در این باره چنین بیان فرموده است: «همه مسئول می‌شویم برای این ملت و هر ملتی حق دارد خودش سرنوشت خودش را تعیین کند».

- **امنیت شخصی افراد:** در نگاه امام خمینی (رحمة الله علیه)، در دولت اسلامی حفظ حریم خصوصی افراد در اولویت قرار دارد. برای مثال، ایشان در این باره چنین اشاره می‌کنند: «قضات حق ندارند حکمی صادر کنند که مأموران اجازه ورود به خانه‌ای که یقین به جرم ندارند وارد شوند».

- **آینده‌نگری:** سازمان‌دهی امام خمینی (رحمة الله علیه) آگاهانه و با درک درست از آینده بوده است. در گفتارهای ایشان این مطلب چنین آمده است: «نظریه ولایت فقیه امام خمینی (رحمة الله علیه)، ارائه دورنمایی از آینده بسیار موفق و مؤثر بود و نشان می‌داد استراتژی مبارزه ایشان نوعی استراتژی آینده‌نگر، واقع‌بینانه و درازمدت است».

۴. **هماهنگی:** سازمان‌ها در محیط‌های سیال فعالیت می‌کنند که به‌طور مداوم موجب نگرانی و توانایی رقابت خود و نیازمند هماهنگی و سازگاری هستند. روند هماهنگی از طریق طراحی،

توسعه، تمرکز، طراحی ساختار، فرایندها و سیاست‌های سازمان انجام می‌شود. این درحالی است که تمرکز سازمان بر نیازهای انسان و کسب و کار سازمان از همه مهم‌تر و تعمیم‌دهنده یکدیگر هستند تا اثربخشی سازمان را ارتقا دهند (Chivaka, 2018: p 1).

درصد	فراوانی	موضوع	هماهنگی
۱۰۰	۴	نقش راهنما	

یکی از کارهایی که یک مدیر با توجه به وظیفه سازمان‌دهی انجام می‌دهد هماهنگی در ساختار سازمانی است. باوجود الگوهای زیادی که امام خمینی (رحمة الله علیه) در این باره داشتند، در این نگارش یک گویه به‌عنوان نقش راهنمایی مدیر در چیدمان هماهنگی برای سازمان‌دهی آمده است. ایشان در این باره چنین بیان می‌دارند: «اینجانب به حکم خیرخواهی برای ملت اسلام اعلی حضرت را متوجه می‌کنم به اینکه اطمینان نفرماید به عناصری که با چاپلوسی و اظهار چاکری و خانه‌زادی، می‌خواهند تمام کارهای خلاف دین و قانون را کرده به اعلی حضرت نسبت دهند».

«به کارگیری

۵. به کارگیری نیرو: استخدام عبارت از سپردن تعهد و پذیرش کلیه قوانین و خط‌مشی‌های سازمانی از طرف یک فرد و دادن تأمین در قبال اعمال آن تعهدها از طرف یک سازمان است. منظور از جذب افراد به سازمان آن است که مدیران سازمانی باید طوری امکانات رفاهی و شرایط مطلوب محیط کار را به‌وجود آورند که هر فرد برای انتخاب شغل به آن سازمان روی آورد (پرهیزگار، ۱۳۸۸: ص ۲۲۹).

درصد	فراوانی	موضوع	به کارگیری نیرو
۴۷/۶۷	۴۱	اعتماد متقابل	
۳۰/۲۳	۲۶	شناخت انسان	
۱۵/۱۱	۱۳	اصل تعامل	
۶/۹۷	۶	سبک زندگی	

یکی از کارهایی که مدیر در مدیریت منابع انسانی انجام می‌دهد استخدام نیروی انسانی است. امام خمینی (رحمة الله علیه)، به‌عنوان یک مدیر مسلمان، الگوهای وافر در این زمینه داشتند که چهار مورد به‌عنوان زیرمقوله به کارگیری نیروی انسانی در این قسمت آورده شده است که به ترتیب

فراوانی توضیح داده می‌شود.

- **اعتماد متقابل:** امام خمینی (رحمة الله علیه)، به‌عنوان یک مدیر به زیردستان خود اعتماد کامل داشتند و در مقابل دیگران نیز آن‌ها را معتمد خود می‌دانستند. ایشان در این مورد چنین بیان کرده است: «انتخابات مال همه مردم است، نه در انحصار روحانیان است، نه در انحصار احزاب، سرنوشت مردم دست خودشان است».

- **شناخت انسان:** امام خمینی (رحمة الله علیه) با جهان‌بینی اسلامی که داشتند انسان را با ارزش و موجود برتر می‌دانستند. برای نمونه، ایشان در این مورد چنین بیان می‌دارند: «کرامت ارزشی اکتسابی و ارزشمند است تا انسان وارسته از انسان حیوان صفت فرق شود و هر کس در این طیف مراتب جای خود را پیدا کند».

- **اصل تعامل:** برخورد احسن امام خمینی (رحمة الله علیه) مردم را به سویش می‌کشاند. برای نمونه، در بیانات ایشان در این مورد چنین اشاره شده است: «برخورد جذاب امام خمینی (رحمة الله علیه) با روشنفکری دینی برخوردی صددرصد جذبی، توأم با علاقه و نصایح دلسوزانه و دغدغه‌وار بوده است».

- **سبک زندگی:** یکی از مبانی امام خمینی (رحمة الله علیه)، که سبب شیفتگی عامه مردم می‌شد، سبک زندگی ایشان بود. به‌طور نمونه، دربارهٔ ایشان در این باره چنین آمده است: «دفتردار امام خمینی (رحمة الله علیه): ایشان از تمام وجوهات شرعی و خزانه دولتی که در اختیارش بود بهره شخصی نبرد؛ از این رو، همواره در کمال سادگی، صرفه‌جویی و قناعت، زندگی پاک و ساده داشت».

۶. **توانمندسازی نیرو:** یک سازمان توانمند باید بر رویکرد مدیریت پایین یا سیستم ارتباطی دوطرفه تأکید کند که افراد بتوانند در همه سطوح پیشنهادهای خود را جهت ایجاد راهکار به مدیران ارائه دهند. پژوهشگران سازمانی در زمینه توانمندسازی، شیوه‌های مدیریت شامل تصمیم‌گیری از سطوح سازمانی بالاتر به پایین‌تر و افزایش دسترسی به اطلاعات و منابع برای افراد در سطوح پایین‌تر را پیشنهاد کرده‌اند و اظهار داشتند که توانمندسازی مفهومی چند بعدی و دارای چهار شرط است: معنی، شایستگی، خودمختاری و تأثیر (Pradhan, Thulasiraj, Kamlanabhan, Mura-

(leedharan, 2014: p 53)

جدول ۱۰. فراوانی توانمندسازی			
درصد	فراوانی	موضوع	توانمندسازی نیرو
۵۸/۸۲	۳۰	پرورش معنویت	
۴۱/۱۷	۲۱	اخلاق اسلامی	

یکی از کارهایی که یک مدیر بعد از دراختیارگرفتن نیروی انسانی انجام می‌دهد، ارتقا و توانمندساختن آن‌هاست تا این افراد بتوانند وظایف مناسب را به‌درستی در اختیار بگیرند و به شایستگی انجام دهند. امام خمینی (رحمة الله علیه)، به‌عنوان یک مدیر خلاق، در این زمینه الگوهای فراوانی داشتند که در این تحقیق به دو نمونه اشاره شده است که به‌ترتیب فراوانی توضیح داده می‌شود.

- پرورش معنویت: امام خمینی (رحمة الله علیه) انسان‌های تحت فرمان خود را به‌گونه‌ای با ایمان و معنویت بار آورده بود که اگر دستوری از ایشان صادر می‌شد، کسی نبود که رد کند؛ حتی شهادت. ایشان در این‌باره چنین بیان می‌دارند: «مردمی می‌توانند کشور خودشان را حفظ کنند و مملکت و ملت خودشان را نجات دهند که معنویت داشته باشند».

- اخلاق اسلامی: امام خمینی (رحمة الله علیه) سعی داشتند که مردم را متخلق به اخلاق و صفات نیکوی اسلامی کنند، به‌طور مثال در بیانات ایشان به این مطلب چنین اشاره شده است: «ترکیه نفس در اندیشه امام خمینی (رحمة الله علیه) مهم‌ترین شاخصه کارگزاران نظام سیاسی اسلام است».

« هدایت و رهبری

۷. تعیین اهداف: هدف را می‌توان پایان و یا مقصد نامید؛ پایانی که دیده می‌شود یا مقصدی که موردطلب است. آنچه به فعالیت‌های یک سازمان جهت، مقصد و معنا می‌دهد هدف نامیده می‌شود (کاونتتری و بارکر، ۱۳۸۲: ص ۱۰۰). تعیین اهداف در سازمان‌ها متأثر از باورها، اعتقادات و ارزش‌های مدیران است. البته ارزش‌های حاکم بر سازمان و کارکنان نیز در این میان بی‌تأثیر نیست (آقایروز و همکاران، ۱۳۸۴: ص ۲۵).

جدول ۱۱. فراوانی تعیین اهداف			
درصد	فراوانی	موضوع	تعیین اهداف
۳۴/۰۹	۳۰	جامعیت اسلام	
۳۲/۹۵	۲۹	تبیین اسلام ناب	
۱۷/۰۴	۱۵	هماهنگی دین و سیاست	
۱۵/۹۰	۱۴	تحقق عدالت	

یکی از کارهای بسیار مهم در هدایت سرمایه انسانی تعیین اهداف است. امام خمینی (رحمة الله علیه)، به عنوان یک صاحب نظر مدیریت اسلامی اهداف فراوانی را جهت رهبری زیردستان خود مشخص کرده بودند که در این نوشتار چهار زیرمقوله در سنجۀ تعیین اهداف آمده است که به ترتیب فراوانی توضیح داده می شود.

- **جامعیت اسلام:** یکی از نکاتی که امام خمینی (رحمة الله علیه) بر آن تأکید داشتند همه شمول بودن و فرازمانی و فرامکانی بودن دین اسلام است. برای مثال، ایشان این مطلب را چنین بیان می دارند: «فقه تنوری کامل از اداره انسان از گهواره تا گور و حکومت فلسفه عملی تمامی فقه در تمام زوایای زندگی است». همچنین، گفته است: «اسلام به تأسیس حکومت عادلانه اقدام کرده است که در آن قوانین مربوط به همه چیز وجود دارد».

- **تبیین اسلام ناب:** امام خمینی (رحمة الله علیه) برای رهبری و هدایت جامعه اعلام کردند که مسلمانان اسلام ناب را بپذیرند و از چیزهایی که به اسم اسلام تبلیغ می شود، دوری کنند. ایشان در این باره چنین بیان می دارند: «هنوز برای بسیاری از ملت های اسلامی مرز بین اسلام امریکایی و اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) و اسلام محرومان و اسلام مقدس نماهای متحجر و سرمایه داران خدانشناس کاملاً مشخص نشده است».

- **هماهنگی دین و سیاست:** تفکری که در دوران رنسانس در غرب حاکم شده بود، مبنی بر اینکه دین از سیاست جداست، به جامعه اسلامی نیز سرایت کرد، اما امام خمینی (رحمة الله علیه) این رویکرد را باطل اعلام کرد و بیان داشت که دین و سیاست از هم جداشدنی نیست. ایشان در این مورد چنین بیان می دارند: «این را که دیانت باید از سیاست جدا باشد و علمای اسلام در امور اجتماعی و سیاسی دخالت نکنند، استعمارگران گفته اند و شایع کرده اند، این را بی دین ها می گویند، مگر زمان پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) سیاست از دیانت جدا بود؟».

- **تحقق عدالت:** امام خمینی (رحمة الله علیه) برای هدایت جامعه اعلام کردند که هدف از برپایی حکومت اسلامی اجرای عدالت است. ایشان این مطلب را چنین بیان فرموده است: «در اسلام سرمایه ها در حد اعتدال است». همچنین، بیان می دارند: «عدالت در جامعه گاهی طایفه ای را نابود کرده و اشخاصی را از بین برده است».

۸. **انگیزش:** انگیزش نتیجه رابطه متقابل فرد با موقعیتی است که در آن قرار می گیرد. انگیزه میل به کوشش فراوان در جهت تأمین هدف های سازمان است؛ به گونه ای که این تلاش در جهت رضای برخی از نیازهای فردی سوق داده شود (رابینز، ۱۳۸۵: ص ۳۲۵). بررسی ها نشان می دهد

با ایجاد انگیزه صحیح در کارگران می توان بهره‌وری را به سهولت تا حد بالایی افزایش داد (رضایی، ۱۳۸۶: ص ۱۰۲). افراد دوست دارند حتی برای انجام کار یا خدمتی کوچک تشویق شوند و مورد احترام قرار گیرند. یک تشویق ساده و صمیمانه موجب بالارفتن انگیزه و تشویق آنان به کار بیشتر می‌شود (طاهری، ۱۳۸۵: ص ۳۸۳).

جدول ۱۲. فراوانی انگیزش			
انگیزش	موضوع	فراوانی	درصد
	بیداری احساسات	۳۳	۶۴/۷۰
	مدارا با مردم	۱۸	۳۵/۲۹

یکی از راه‌های هدایت و رهبری افراد برانگیختن آنان است. امام خمینی (رحمة الله علیه)، به‌عنوان یک رهبر دین‌مدار، وظیفه خود را در این مورد به‌خوبی انجام داده است. در این رابطه الگوی خاصی داشتند که در این پژوهش به دو مورد به‌ترتیب فراوانی اشاره می‌شود.

- بیداری احساسات: امام خمینی (رحمة الله علیه) با گفتارهای احساس‌برانگیز خود همه را با خود همراه کردند، ایشان این مطلب را چنین بیان کرده‌اند: «بالآخره این غارتگری‌ها، خریدن میلیاردها دلار اسلحه و جشن‌های کمرشکن و پی‌درپی شاه است که موجب بالارفتن هزینه زندگی و گرانی سراسام‌آور اجناس می‌شود و ایران را به قحطی سیاه تهدید می‌کند». همچنین، بیان می‌دارند: «آیا ملت ایران می‌داند مجلس به پیشنهاد دولت سند بردگی ملت ایران را امضا کرد؟ به مستعمره‌بودن ایران اقرار کرد، سند وحشی بودن ملت مسلمان را به امریکا داد و بر جمیع مفاخر اسلامی و ملی ما قلم سیاه کشید؟».

- مدارا با مردم: یکی از توصیه‌های امام خمینی (رحمة الله علیه) به مسئولان این بود که هر کسی با زیردست خود با گذشت و ملایمت رفتار کند تا فردی خود را محروم از دولت اسلامی نداند. ایشان در این مورد چنین بیان داشته است: «با هیچ چیز مثل بسط رحمت و رأفت و طرح دوستی و مودت نمی‌توان دل مردم را به‌دست آورد».

« کنترل و نظارت

۹. نظارت: به نظارتی که توسط مدیر و یا سازمان اعمال می‌شود نظارت مدیریتی گفته می‌شود. بعضی مواقع ایجاب می‌کند که شخص مدیر کارکنان تحت نظارت خود را به‌طور مستقیم کنترل کند، اما این شیوه همیشه امکان‌پذیر نیست؛ چراکه دخالت کردن در کل کارها، اعم از مهم و

غیر مهم، سبب می‌شود که مدیر از انجام دیگر وظایف خود بازماند. بدین سبب مدیر افراد دیگری را به‌عنوان بازرس انتخاب و آنان نحوهٔ امور را بررسی می‌کنند (احمدی، ۱۳۸۳: ص ۱۸۳).

جدول ۱۳. فراوانی نظارت			
نظارت	موضوع		درصد
		فراوانی	
	۳۸		۱۰۰

نظارت از وظایفی است که مدیر جهت حرکت روبه‌جلو سازمان آن را اعمال می‌کند. امام خمینی (رحمة الله علیه)، به‌عنوان یک مدیر مسلمان، این وظیفهٔ خود را به‌خوبی انجام داده‌اند و الگوهای زیادی در این زمینه دارند. در این نوشتار در مقولهٔ نظارت یک مورد به‌عنوان تغییر باورها آمده است که هدف از آن تغییر فرهنگ و باور جامعه برای رسیدن به مقصد است. ایشان در این مورد چنین بیان می‌دارند: «بر این اساس، نیاز دانشگاه به تحول جدی به‌خاطر حساسیت‌هایی است که نسبت به آن و مقدرات کشور و ملت وجود دارد». همچنین، بیان فرموده‌اند: «بزرگ‌ترین تحولی که باید بشود، در فرهنگ باید بشود».

۱۰. کنترل: کنترل عبارت از فرایند نظارت، ارزیابی و مقایسهٔ نتایج برنامه‌ریزی شده با نتایج عملاً به‌دست آمده برای تعیین مقدار پیشرفت حاصل شده در جهت هدف‌های بلندمدت است (دیوید، ۱۳۸۵: ص ۴۱۶).

جدول ۱۴. فراوانی کنترل			
کنترل	موضوع		درصد
		فراوانی	
	۲۵		۱۰۰

امام خمینی (رحمة الله علیه) در مقولهٔ کنترل، امر و نهی‌های فراوانی در زیر مجموعهٔ خود داشتند که همواره کارساز بوده است. الگوهای ایشان در این باره بسیار است که در این تحقیق یک مورد به‌عنوان مبارزه با فرهنگ وارداتی آمده است. ایشان دستور می‌دهند که از فرهنگ بی‌دین و بیگانه دوری شود و به دین و فرهنگ خودی تکیه شود. ایشان در این باره چنین بیان می‌دارند: «راه رسیدن به همهٔ اهداف و مقابله با دشمن دوری از تفرقه و پراکندگی ملت است». در جای دیگر بیان فرموده‌اند: «توطئهٔ نظام سلطه تفوق بر ذهن و فکر ملت‌های غیر همسو با شست‌وشوی مغزی است».

مدل تحلیلی

با توجه به خلاصهٔ اطلاعات و تجزیه و تحلیل داده‌ها، مدل تحقیق به‌صورت زیر ارائه شده است.

نمودار ۲. مدل تحلیلی تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد امام خمینی (رحمة الله علیه)، به‌عنوان توسعه‌دهنده مدیریت اسلامی در عصر حاضر، که ایده گسترش جهان‌بینی دینی و مدیریت اسلامی در سطح جهان را دارد، از الگوی مدیریتی به‌مثابه شاخصه‌های تحقیق برخوردار بوده است که در قالب ده مقوله و در ابعاد پنج‌گانه وظیفه مدیریت نمایان شده است. از جمع‌آوری اطلاعات به‌دست می‌آید الگویی که بیشترین فراوانی فیش را به خود اختصاص داده، عبارت است از «برپایی دولت دینی» که دارای ۴۴ فیش است و الگویی که کمترین فراوانی فیش را دارد، «نقش راهنما» و با فراوانی چهار فیش است.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد، امام خمینی (رحمة الله علیه) به‌عنوان مجری قانون شریعت

اسلامی در جامعه امروز، که در تلاش برای تشکیل یک حکومت دینی بوده است، قصد هدف‌گذاری و دگرگونی در سیاست، فرهنگ، باور و اداره جامعه را داشته است؛ بنابراین، با توجه به تحلیل و بررسی در ۳۲ مقاله موردنظر، امام خمینی (رحمة الله علیه) دارای الگوهای مدیریتی است که می‌تواند برای مدیران مسلمان سرمشق خوبی باشد.

سرانجام پیشنهاد می‌شود با توجه به گنجینه سخنان و نظرهای مدیریتی امام خمینی (رحمة الله علیه) و برای توسعه، پرباری و تکامل موضوع این تحقیق در پژوهش‌های بعدی به عنوان زیر پرداخته شود:

بررسی و طراحی الگوهای مدیریت اسلامی با استفاده از سخنان امام خمینی؛ بررسی و طراحی مدل خط‌مشی‌گذاری مدیران مسلمان با تأکید بر سخنان امام خمینی؛ بررسی تأثیر واگذاری اختیارات در بهبود عملکرد مدیران با استفاده از سخنان امام خمینی؛ بررسی تأثیر باورهای دینی در تصمیم‌گیری مدیران با استفاده از سخنان امام خمینی و بررسی تأثیر ارزش‌های دینی بر انتخاب مدیران با استفاده از سخنان امام خمینی.

کتابنامه

۱. القرآن الکریم. ۱۳۷۸. ترجمه محی‌الدین مهدی الهی قمشه‌ای. خط و تذهیب محمد سعید اهری‌زاده. قم: فاطمه الزهرا (س).
۲. آقاپیروز، علی؛ خدمتی، ابوطالب؛ شفیعی، عباس؛ بهشتی‌نژاد، محمود. ۱۳۸۴. مدیریت در اسلام. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. چاپ اول.
۳. احمدی، مسعود. ۱۳۸۳. مدیریت اسلامی. تهران: ویرایش. چاپ اول.
۴. اخوان‌علوی، حسین. ۱۳۹۱. «امام خمینی (رحمة الله علیه) و مدیریت بحران». مدیریت در دانشگاه‌های اسلامی. شماره ۴.
۵. استیری، مهرداد؛ شریفی، مهدی. ۱۳۹۵. نوآوری و ارزش‌آفرینی. سال پنجم. چاپ دهم.
۶. امیرکبیری، علیرضا. ۱۳۸۹. مروری بر تئوری‌ها و اصول مدیریت. تهران: نگاه دانش. چاپ ششم.
۷. پرهیزگار، کمال. ۱۳۸۸. مدیریت منابع انسانی و اداره امور استخدامی. تهران: دیدار. چاپ سوم.
۸. جمعی از نویسندگان. ۱۳۹۰. بانک جامع مقالات امام خمینی. اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان.

۹. جوادزاده، فرحناز. ۱۳۷۸. «سیره عملی امام خمینی در مدیریت». حضور. شماره ۲۹.
۱۰. حافظ‌نیا، محمدرضا. ۱۳۸۴. مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران: سمت. چاپ یازدهم.
۱۱. خاکی، غلامرضا. ۱۳۷۸. روش تحقیق با رویکردی به پایان‌نامه نویسی. تهران: مرکز تحقیقات علمی ایران. چاپ اول.
۱۲. دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، مهدی؛ آذر، عادل. ۱۳۸۳. روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت. تهران: صفار. چاپ اول.
۱۳. دیوید، فرد آر. ۱۳۸۵. مدیریت استراتژیک. ترجمه محمد اعرابی و علی پارسائیان. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی. چاپ نهم.
۱۴. رابینز، استیفن پی. ۱۳۸۵. رفتار سازمانی. ترجمه علی پارسائیان و محمد اعرابی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی. چاپ نهم.
۱۵. رضائیان، علی. ۱۳۸۷. مبانی سازمان و مدیریت. تهران: سمت. چاپ یازدهم.
۱۶. رضایی، نادر. ۱۳۸۶. مقدمه‌ای بر مدیریت بهره‌وری و تجزیه و تحلیل آن در سازمان. تهران: اوحدی. چاپ اول.
۱۷. سلیمی، علی. ۱۳۹۷. «کاربرد تحلیل محتوای کیفی در استخراج تحلیل‌های اجتماعی قرآن: گزارشی تحلیلی از روش یک تحقیق». روش‌شناسی علوم انسانی. سال بیست و چهارم. شماره ۹۷. صص ۷۵-۹۹.
۱۸. شجاعی زند، علیرضا. ۱۳۹۶. «اصول، خط‌مشی و تاکتیک‌های امام خمینی (رحمة‌الله علیه) در رهبری قیام». کنگره تبیین انقلاب اسلامی- ایدئولوژی رهبری و فرایند انقلاب اسلامی.
۱۹. شریفی میلانی، هامون؛ تقوی، عادل. ۱۳۸۹. الفبای مدیریت. تهران: جهاد دانشگاهی. چاپ اول.
۲۰. شفیعیان، محمد حسن. ۱۳۹۷. «بنیادهای مدیریت و رهبری در اندیشه و عمل امام خمینی (رحمة‌الله علیه)». مجموعه مقالات نهمین سمینار بررسی سیره نظری و عملی حضرت امام خمینی (رحمة‌الله علیه). تهران. مؤسسه چاپ و نشر عروج. چاپ اول.
۲۱. شیعه‌زاده، الهه؛ مرتضوی، سعید؛ انصاری، محمد علی. ۱۳۹۵. «بازنمایی شاخص‌های رفتاری توکل و بررسی میزان تناسب آن با سبک تصمیم‌گیری مدیران». مدیریت اسلامی. سال چهل و دوم. شماره ۳. صص ۳۳-۵۴.

۲۲. طاهری، شهرام. ۱۳۸۵. بهره‌وری و تجزیه و تحلیل آن در سازمان (مدیریت بهره‌وری فراگیر). تهران: هستان. چاپ دوازدهم.
۲۳. عالمیان، علی اکبر. ۱۳۹۲. «امام خمینی (رحمة الله علیه) و مدیریت تحولات سه دهه اخیر جهان». فرهنگ پویا. شماره ۴.
۲۴. علیجانی، محسن. (۱۳۸۸). گرایش تفسیر مدیریتی قرآن، قرآن و علم. سال سوم، شماره ۵. صص ۸۱-۶۳.
۲۵. فروتنی، زهرا. ۱۳۸۷. مبانی تصمیم‌گیری استراتژیک امام خمینی. تهران: پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی. چاپ اول.
۲۶. فرهنگ، علی اکبر؛ صفرزاده، حسین. ۱۳۸۵. روش تحقیق در علوم انسانی (با نگرش بر پایان‌نامه‌نویسی). تهران: پویش. چاپ اول.
۲۷. کاونتوری، ویلیام فردریک؛ بارکر، جان. ۱۳۸۲. اصول مدیریت به زبان ساده. ترجمه بهمن آرمان و محمدرضا رئوفی. تهران: دایره. چاپ اول.
۲۸. کرپیندروف، کلوس. ۱۳۸۶. تحلیل محتوا: مبانی روش‌شناسی. ترجمه هوشنگ ناییبی. تهران: نی. چاپ سوم.
۲۹. مبارکی، محمدحسن؛ کلابی، امیرمحمد؛ مهربانی، روزا. ۱۳۹۱. الگوهای تصمیم‌گیری کارآفرینان. تهران: سمت. چاپ اول.
۳۰. مشفق، فرهاد. ۲۰۰۸. انگلیسی برای دانشجویان مدیریت. تهران: سمت.
۳۱. مقیمی، محمد. ۱۳۹۰. «امام خمینی (رحمة الله علیه) و مدیریت توسعه». مجله مدیریت دولتی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران. دوره سوم. شماره ۸.
۳۲. مؤمنی‌راد، اکبر؛ علی‌آبادی، خدیجه؛ فردانش، هاشم؛ مزینی، ناصر. ۱۳۹۲. «تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش؛ ماهیت، مراحل و ابزار نتایج، اندازه‌گیری تربیتی». سال چهارم. شماره ۱۴. صص ۲۲۲-۱۸۷.
۳۳. نوبخت، محمدباقر. ۱۳۹۲. روش تحقیق پیشرفته. تهران: کمیل. چاپ اول.
۳۴. هولستی، ال. آر. ۱۳۸۰. تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی. ترجمه نادر سالارزاده امیری. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی. چاپ دوم.
۳۵. یوسف‌نژاد عالی زمینی، محمد. ۱۳۹۱. شیوه‌نامه پژوهش و نگارش علمی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. چاپ اول.

36. Chivaka, Reason. 2018. **Organisation Design and Development**. University Malaysia.
37. Elsevier, B.V. 2015. **Management of Innovation Processes in Company**. Faculty of Management Science and Informatics, University of Zilina, Slovak Republic.
38. Gomez, Savilene Julia. 2017. “**Self-Management Skills of Management Graduates**”. International Journal of Research in Management & Business Studies. Vol. 4 Issue 3, Indua.
39. Harrison, Bob.2018. **Leadership-Skills, Aptitude & Emotional Intelligence**, <https://www.hptinstitute.com/wp-content/uploads>.
40. Lawrence, Michael & Rombe, Mogga. 2016. “**Effective Time and SelfManagement, Environment and Productivity in an Organization**”. Science Journal of Business and Management. Vol. 4, No. 6, South Sudan.
41. Ministry of Health. 2016. **Self-management Support for People with Long-term Conditions**. New Zealand.
42. Organization Design. 2019. “**Organization Design and Development**”. <https://nsepolteksby.ac.id>.
43. Vasilescu, Cezar. 2011. «**Effective Strategic Decision**». making Journal of sefense resources management, No.1, Brasov, Roman.
44. Pradhan, Preethi, Thulasiraj, R D, Kamlanabhan, T J, Muraleedharan, V R, 2014. “**Employee Empowerment, Indua**”. Journal of Multidisciplinary Research in Healthcare. Vol 1, No1 .